

Evaluatie Gebiedscommissie preventie wolvenschade Gelderland.

Definitieve versie 15 december 2021

Inleiding: waarom een evaluatie?

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben in mei 2019 een Gebiedscommissie preventie wolvenschade Gelderland (wolvencommissie) ingesteld¹. In het instellingsbesluit staat bij Artikel 2 Taken:

De commissie heeft de volgende taken:

1. het opstellen van één of meerdere gebiedsgerichte schadepreventieplannen gericht op de bescherming van schapen en geiten met betrekking tot het aangewezen leefgebied voor wolven in Gelderland;
2. het verzorgen van procesbegeleiding om de betreffende dierhouders te informeren en te betrekken bij een gebiedsgericht schadepreventieplan;
3. het adviseren van Gedeputeerde Staten over bijzondere gevallen met betrekking tot schade door wolven;
4. **het evalueren van de pilot “gebiedsgericht schadepreventieplan” en het uitbrengen van advies voor een vervolg op de pilot.**

Deze evaluatie als bedoeld in het 4^e lid wordt nu uitgevoerd omdat de oorspronkelijke 3-jaars periode van het Interprovinciale Wolvenplan in januari 2022 in zicht komt. Bovendien heeft de wolvencommissie inmiddels zelf voldoende ervaring opgedaan met haar preventieplan om aanbevelingen te doen voor het vervolg.

Deze evaluatie is opgebouwd uit drie delen. We starten met een chronologisch overzicht van de ontwikkelingen. Daarna volgt een beschrijving van de opgedane ervaringen. De evaluatie sluit af met aanbevelingen voor het vervolg.

Nog even over de commissie zelf

Veel informatie is te vinden op de website: [Wolvencommissie \(gelderland.nl\)](https://www.wolvencommissie.gelderland.nl)

Sinds haar aanstelling is de samenstelling van de wolvencommissie ongewijzigd. De commissie heeft in 2,5 jaar tijd 25 keer vergaderd en daarnaast diverse deskundigen gehoord en bezoeken afgelegd. De commissieleden ontvangen een vacatievergoeding en, indien van toepassing, een reisvergoeding. Tijdens de Covid-19 periode zijn nieuwe methoden gevonden om met elkaar in contact te blijven. Het lukte daarom ook om in mei 2020 het preventieplan af te ronden. Na een piek in activiteiten ten behoeve van het preventieplan in 2020 is de huidige frequentie van overleg nog minimaal 4 maal per jaar.

1. Chronologische ontwikkeling

Initiatief vanuit de sector

Begin 2019 werd duidelijk dat zich op de Veluwe wolven vestigden. Vanuit de sector kwam toen het initiatief om met preventie aan de slag te gaan. Op 21 mei 2019 besloten GS om een formele wolvencommissie in te stellen. Deze commissie bestaat uit vertegenwoordigers van de professionele en kleinschalige schapen- en geitenhouderij, de schaaapherders en terreineigenaren, onder voorzitterschap van [REDACTED]. De commissie bepaalt zelf haar werkwijze en wordt ondersteund door een secretaris.

¹ Besluit van de gedeputeerde staten van de provincie Gelderland houdende regels omtrent preventie wolvenschade. Instellingsbesluit Gebiedscommissie preventie wolvenschade Gelderland (overheid.nl)

Proces naar een preventieplan

De provincie verzamelde bij RVO de adressen van alle schapen- en geitenhouders met een huisadres binnen het gebied. Deze werden in juni 2019 door de wolvencommissie uitgenodigd voor een informerende bijeenkomst in het gebied. De circa 500 uitnodigingen (professioneel en particulier met UBN) leidden tot een deelname van circa 100. De wolvencommissie concludeerde dat veel hobbyhouders de discussie domineren. Een gebrek aan kennis voedt de grondhouding van weerstand. Acceptatie dat de wolven er zijn is er nog niet, dat staat de focus op het nemen van maatregelen in de weg.

Eerst op zoek naar ambassadeurs

De commissie besloot koplopers te betrekken en voor deze groep snel een eenvoudige pilotregeling te maken. GS hebben daartoe een werkbudget van 50.000 euro voor de commissie vrijgemaakt. Daaruit zijn vervolgens circa 10 verschillende koplopers (schaapskuddes, weidebedrijven en particulieren) van materialen voorzien. Daarbij werd ook dankbaar gebruik gemaakt van de kennis en vrijwillige ondersteuning van de mensen van Wolffencing. De commissie ontwikkelde een norm en investeerde bijvoorbeeld in het ontwikkelen van een autowinder om het werk te verlichten.

Het gebiedsgericht preventieplan

Na consultatie van haar achterban voltooide de wolvencommissie haar preventieplan in mei 2020. Dit preventieplan bevat een beschrijving van technisch haalbare maatregelen (met voldoende draagvlak), gekoppeld aan normbedragen voor deze voorzieningen. De commissie werd ondersteund bij het schrijfwerk en de communicatie. Het plan werd toegelicht aan GS en aan PS in een interactieve sessie. Er bleek veel draagvlak bij de provincie. Het preventieplan gaat verder dan preventie alleen en bevat ook een groot aantal aanbevelingen.

Subsidie door de provincie

De technische en financiële uitwerking van het preventieplan werd door GS op 23 juni 2020 overgenomen in haar provinciale subsidiekader, 'Regels ruimte voor Gelderland'. Deze regeling trad op 2 augustus 2020 in werking met een subsidieplafond van 500.000 euro in 2020 en 600.000 euro in 2021, gebaseerd op een deelnamebereidheid van 100%. Op basis van de eerste aanvragen is de regeling eind november 2020 verduidelijkt. Er wordt nog gewerkt aan de overige aanbevelingen in het plan, zoals overige landbouwhuisdieren, de escalatieladder, de huidige bovengrens voor de vergoeding (deminimis) en de factor arbeid.

Opgedane ervaringen en openstaande vragen

Deelnamebereidheid preventie

De eerste ervaringen leren dat de deelnamebereidheid ver achterblijft bij de verwachtingen. Zelfs demosessies op locatie met proefopstellingen en een herhaalde wolvenaanval in het gebied leidden nog niet tot een merkbare toename. De wolvencommissie intensificeert haar communicatie (nieuwsbrieven, helpdesk, demonstratieopstellingen). In september 2021 is een wolvenconsulent gestart om hobbyhouders en veehouders van praktisch advies te voorzien en te helpen bij het doen van aanvragen. Dit zou de drempel om maatregelen te treffen en daarvoor subsidie aan te vragen moeten verlagen. Daarnaast wordt innovatie gestimuleerd (autowinder, nettenmachine) en worden indien gewenst noodsets verstrekt zoals in oktober 2021 in de Ooijpolder bij Nijmegen.

De wolvencommissie heeft in kaart gebracht welke factoren van invloed zijn op de deelnamebereidheid. Hoe kan de deelnamebereidheid van schapenhouders verhoogd worden, ondersteund door alle betrokken professionals, het beleid en het draagvlak in de maatschappij? In de bijlage zijn de uitkomsten opgenomen in de vorm van een digitaal prikbord. De inhoud is verwerkt in deze evaluatie.

Verwijzing opnemen naar padlet in de bijlage [https://padlet.com/\[REDACTED\]/io6i5650zhjbsvel](https://padlet.com/[REDACTED]/io6i5650zhjbsvel)

Feiten en cijfers over de wolven in Gelderland:

Tot 1 november 2021 hebben wolven in Gelderland aantoonbaar 91 gehouden dieren gedood bij 26 aanvallen. Van de 53 onderzochte gevallen was verder 5 x diersoort onbekend, 2 x goudjakhals, 10 x hond, 1 x wolfshond en 9 x vos. Bij de 124 slachtoffers ging het 1 x om een geit en 1 x om een kalf, de overige 122 was schaap. Wolf GW1554m (Billy, doorgetrokken en uiteindelijk gedood in Frankrijk) dode in 5 aanvallen 28 schapen, Wolvin GW998f vestigde zich als eerste op de Noord-Veluwe en doodde bij 2 aanvallen in Gelderland 25 schapen. In totaal zijn door DNA op gedode dieren 7 individuele wolven aangetoond. Sinds 1 november (tot 15 december 2021) zijn in 2 gevallen nabij de Veluwe en 7 gevallen in het Rivierengebied mogelijke wolvenaanvallen geweest. BIJ12 onderzoekt² of hier sprake was van wolf.

Gld.	#aanvallen	#dieren
2018	2	5
2019	2	18
2020	13	58
1-10-2021	9	10

Tabel 1; ontwikkeling wolvenschade Gelderland

Met een gemiddelde tegemoetkoming van €215 per dier bedraagt de schade tot 1 oktober 2021 ruim €19.000. Het eerste schadegeval in Gelderland was op 5 april 2018 in Ruurlo, de schades na 1 november zijn nog niet verwerkt.

De ontwikkeling van de subsidieaanvragen is als volgt:

Voorafgaand aan de subsidie is in 2019 en 2020 op basis van een werkbudget binnen 10 pilots circa 50.000 euro geïnvesteerd in preventie.

Op 3 augustus 2020 werd de subsidie opengesteld en op 20 november de eerste wijziging daarop. De eerste aanvraag om subsidie was op 5 augustus 2020. In 2020 zijn 16 aanvragen gedaan waarvan 2 ingetrokken en 1 afgewezen. Er is €109.018,- toegekend.

Daarmee is verplaatsbare afrastering gekocht en is 5.336 meter vaste afrastering wolfwerend gemaakt en zijn 4.899 schapen beschermd.

In 2021 zijn tot en met 1 november 21 aanvragen gedaan waarvan 1 afgewezen omdat daar pas schapen werden gehouden na de datum van aanwijzing van het wolvengebied. Er is € 62.389,- toegekend. Daarmee is verplaatsbare afrastering gekocht en is 16.854 meter vaste afrastering wolfwerend gemaakt en zijn 987 schapen beschermd.

De ontwikkeling van de wolvenpopulaties in Gelderland:

Op de Veluwe zijn ten minste 3 territoria te onderscheiden, op de Noord-Veluwe heeft in 2019, 2020 en 2021 voortplanting plaatsgevonden. In januari 2021 werd op een wildcamera een roedel van 8 wolven vastgelegd. Roedelvorming op de Zuidwest-Veluwe werd vooralsnog verstoord door het doodrijden van een wolvin en afschot van de reu in 2021. Of

² <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/diersoorten/wolf/>

op de Midden Veluwe sprake is van paarvorming is nog niet duidelijk. Niet alle wolven van de Veluwe zijn er nog als gevolg van sterfte of wegtrekken, daarom is niet exact te bepalen hoeveel wolven er nu lopen en schattingen lopen uiteen, naar verwachting zijn eind 2021 ten minste 15 wolven aanwezig. Op de Zuidoost-Veluwe en op de West-Veluwe of elders in de provincie is nog geen permanente vestiging vastgesteld.

Nog te ontwikkelen

Schade en preventie bij andere diersoorten

Schade door wolven beperkt zich niet tot schapen en geiten. De wolvencommissie adviseert alle dierhouders om passende maatregelen te treffen. De gewenste uitbreiding van het schadepreventieplan naar overige landbouwhuisdieren en hobbydieren speelt niet alleen in Gelderland. Het overleg hierover wordt landelijk gevoerd en de uitkomsten zijn naar verwachting onderdeel van het nieuwe interprovinciale wolvenplan dat in 2022 verschijnt. De wolvencommissie Gelderland staat positief tegenover een vergoedingsregeling en subsidiemogelijkheid voor alle wolf-gevoelige dieren in het leefgebied van de wolf, maar het is aan de provincies om hier keuzes in te maken.

Tegemoetkoming schade

Tegemoetkoming in de schade zou moeten worden betaald gedurende 3 jaar na openstelling van subsidie in het betreffende gebied. Voor bijzondere gebieden waar zwaarwegende problemen zijn om maatregelen te treffen zou een uitzondering gemaakt kunnen worden. Buiten het aangewezen gebied is altijd sprake van tegemoetkoming en binnen het gebied wordt ervoor gepleit de subsidieregeling door te laten lopen (dus niet te stoppen na bijv. 3 jaar).

Arbeidskosten

Er moet voldoende financiële compensatie komen voor begrazingsbedrijven die hun bedrijfsvoering moeten aanpassen. Naast het subsidiëren van kosten voor preventieve maatregelen moeten ook verdere kosten vergoed worden: de arbeids- en onderhoudskosten en de kosten van het noodzakelijk overschakelen op 7 dagen per week hoeden met (semi-)permanente nachtkralen. De factor arbeid moet nader in kaart gebracht worden.

De commissie adviseerde in het preventieplan om te onderzoeken:

- hoeveel extra arbeid de extra maatregelen ter bescherming van de landbouwhuisdieren kosten en of daar een vergoeding tegenover kan staan, al dan niet in de vorm van een eco-dienst.
- of maatregelen ter bescherming van de landbouwhuisdieren extra arbeidskosten met zich meebrengen en in welke omvang, en of daar een vergoeding tegenover kan staan, al dan niet in de vorm van een eco-dienst;

De complexiteit van dit onderwerp maakt dat hier nog geen eenduidig advies uit naar voren is gekomen vanuit de wolvencommissie. De hoeveelheid benodigde arbeid is in ieder geval afhankelijk van de aard van de voorzieningen. Als het bijvoorbeeld lukt om met de technische norm voor afrastering beter aan te sluiten bij de staande praktijk dan kan dit tot minder arbeidskosten leiden.

Heroverwogen technische normering rasters?

Inmiddels is de nodige ervaring opgedaan met de toepassing van 1,20 meter hoge wolfwerende rasters in Gelderland. Het preventieplan bood daarvoor een goede basis.

Vanuit de praktijk is aangekaart, ook landelijk, dat de deelnamebereidheid groter zou kunnen worden bij een technische norm die beter aansluit bij de staande praktijk. Er lijkt wat beweging te zijn op dit vraagstuk. Het blijft wel afhankelijk van de situatie of het verstandig is om in sommige gevallen naar 90 cm te gaan zoals ook in Duitsland al veel gebeurt. Voor flexnetten kan dit arbo-technisch zeer wenselijk zijn en deze zouden dan bijvoorbeeld indien nodig later alsnog opgeschaald kunnen worden naar 120 cm. Voor vaste rasters of draadrasters met de autowinder lijkt de noodzaak minder groot om de optimale hoogte te verlaten. Het kan ook consequenties hebben voor de aanspraak op subsidie, tegemoetkoming in de schade of bij het onderbouwen van probleemgedrag bij wolven. Er zitten dus veel kanten aan maar we gaan dit nu eerst verder onderzoeken.

Herijking preventieve maatregelen, toch kuddebewaking?

Onlangs hebben wolven op de Noord-Veluwe twee keer overdag een schaap gedood in aanwezigheid van een schaapherder. Herijking van de preventieve maatregelen blijft dus nodig om snel te kunnen inspelen op de actualiteit. Er moeten maatregelen worden ontwikkeld om aanvallen van wolven in gescheperde kuddes te voorkomen.

De inzet van afrastering met stroomdraden biedt in principe een goede bescherming voor een schaapskudde. Kuddebewakingshonden kunnen een extra bescherming geven, maar het gebruik van kuddebewakingshonden heeft ook veiligheidsrisico's, bijvoorbeeld als ze in te nauw contact komen met recreanten. In het preventieplan heeft de commissie zich kritisch uitgesproken over de inzet van kuddebewakingshonden als praktische preventiemaatregel in Gelderland. Sommige partijen zien kuddebewakingshonden wel als een oplossing voor het wolvenprobleem. De wolvencommissie is van mening dat dit soms kan werken, maar er zijn nog veel vragen, bijvoorbeeld ten aanzien van de veiligheid voor het publiek. De commissie heeft in ieder geval de aanbeveling gedaan om ervaring op te doen met wolvenwachters gericht op een intensievere begeleiding van gescheperde kuddes in gebieden waar zich een calamiteit heeft voorgedaan. De eerste resultaten daarvan zijn net binnen bij de commissie en dat geeft aanleiding om het nog eens opnieuw te bekijken. Wij kunnen nog niet alle consequenties overzien maar willen op basis van deze eerste ervaringen meer ruimte bieden voor pilots. Daarbij hoort het verdiepen op de financiële consequenties en het betrekken van wat er bijvoorbeeld in Noord-Brabant en Friesland al gebeurt op dit gebied.

Onderhoud, slijtage en vervanging en maximering van de bijdrage.

Of en op welke wijze vergoeding in de onderhoud, slijtage en vervanging van wolfwerende rasters mogelijk is moet nader worden onderzocht. Ook moet duidelijk worden of, en zo ja onder welke voorwaarden, een hogere bijdrage kan worden gegeven dan huidige maximale bijdrage per ondernemer van 20.000 euro per 3 jaar (de-minimis).

Handelen bij calamiteiten, een calamiteitenregeling?:

Hoewel de gevestigde wolven op de Veluwe zich tot nu toe relatief voorspelbaar gedragen ontkomt ook Gelderland er niet aan dat zwerfende wolven tijdelijk opduiken in gebieden waar er geen rekening mee wordt gehouden. Voor noodgevallen heeft de provincie noodsets beschikbaar en de wolvencommissie ziet dat als een belangrijk onderdeel om acute hulp te kunnen verlenen. De commissie wil echter toe naar een meer duurzame oplossing die goed inspeelt op het gevoel van urgentie die lokaal ontstaat. Bijvoorbeeld als een wolf in het Rivierengebied in korte tijd meerdere aanvallen uitvoert op schapen. Het idee is ontstaan om bij herhaalde aanvallen door een zwerfende wolf in een gebied de subsidieregeling daar

lokaal en tijdelijk open te stellen. Dierhouders worden dan financieel ondersteund om zelf snel het initiatief te nemen om wolfwerende voorzieningen te treffen. Deze calamiteitenregeling zou dan geen consequenties moeten hebben die er wel kunnen zijn bij het aanwijzen van leefgebieden. Wellicht kan het al worden ingezet ter overbrugging naar overige beleidsvorming over bijvoorbeeld mogelijke corridors in het nieuwe interprovinciale wolvenplan volgend jaar.

3. Aanbevelingen voor het vervolg

Het opstellen van het preventieplan is nuttig geweest om tot een gedragen beschermingsnorm en bijhorende financiële bijdrage te komen. De aanbevelingen uit het plan zijn echter nog niet volledig afgerond en inmiddels zijn ook nieuwe vragen en inzichten ontstaan, zoals hoe om te gaan met het risico op aanvallen overdag in gescheperde kuddes.

Hoewel de pioniersfase voorbij is, is het werk van de commissie voorlopig nog niet gedaan. Aanbeveling aan GS van Gelderland is dan ook om de commissie voort te zetten. Met de komst van een wolvenconsulent en investering in communicatie via onder andere nieuwsbrieven verschuift het karakter van de commissie van praktisch ontwikkelend en uitvoerend naar een meer beleidsadviserende rol met een wat lagere intensiteit. Uiteraard blijven de leden daarbij het zichtbare aanspreekpunt voor hun achterban. Voorstel is om dit opnieuw na een periode van 3 jaar te evalueren.